

הלבוש ביהדות

יש להבין מהי חשיבות הלבוש החרדי, ומדוע הוא נחוץ? הלא הוא כ"כ מגביל וכבד, וכ"כ שחור ללא צבעים, ולא מודרני, ולשם מה הדבר הזה נחוץ?

חשיבות הלבוש והבגדים

אומרת הגמרא (שבת ק"ג ע"א): רבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי [=שמכבדין בעליהן (רש"י)]

גם בהלכה יש התייחסות מפורשת לבגדים של האדם, כך ברמב"ם (הלכות דעות פרק ה, הלכה ט):

מלבוש תלמיד חכם מלבוש נאה ונקי, ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהן, ולא ילבש לא מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהן, ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את לובשיו אלא בגדים בינונים נאים, ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו כמו בגדי הפשתן הקלים ביותר שעושים במצרים, ולא יהיו בגדיו סחובין על הארץ כמו בגדי גסי הרוח אלא עד עקבו ובית יד שלו עד ראשי אצבעותיו, ולא ישלשל טליתו (לרצפה) מפני שנראה כגסות הרוח אלא בשבת בלבד אם אין לו להחליף (מפני שבשבת הוא דרך כבוד), ולא ינעל מנעלים מטולאים טלאי על גבי טלאי בימות החמה, אבל בימות הגשמים מותר אם היה עני. עכ"ל. מכל הנ"ל רואים שהמלבושים של האדם חשובים הם, ולכן יש הלכות שונות לגביהם.

על גבי הפשט, מובא בשל"ה (פרשת נח תורה אור) עומק עניין הבגד:

אמר במדרש (בראשית רבה פ"ב ס"ו) שניטל ממנו [מאדם הראשון] זיוו וחיייו וקומתו וכו', היינו לבוש כתנות אור באל"ף, שזה היה זיוו, והיה ראוי להיות חי לעולם, ונתלבש בלבוש נוכרי, כתנות עור, ולעתיד יוחזר כתנות אור.

ודע, כי כמו שלבוש הנשמה, דהיינו הגוף, יהיה מלבוש כבוד כתנות אור, כן לבוש הגוף שהוא המלבוש ממש, יהיה בגדי כבוד, וקצת מדוגמא לזה זכו במדבר (דברים ה, ד) 'שמלתך לא בלתה' וגו'. ולעתיד אמרו רבותינו ז"ל (שבת ל, ב): "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות" - הרי קדושת המאכל, "ותוציא כלי מילת" - הרי המלבוש. והם הן הדברים שביקש עליהם יעקב אבינו (בראשית כה, כ) 'לחם לאכל ובגד ללבוש'. ודוגמא לזה, נח התחיל בתיקון האכילה, שהיה זן כל היצורים בתיבה, ושם התחיל בתיקון הלבשה במה שלקח השמלה לכסות ערות אביו (שם ט, כג), ויוגמר התיקון לעתיד. ומחמת תיקון האכילה נתרומם מעלת נח על אדם שהותר לו לאכול בשר (סנהדרין נט ב). ושם זכו בניו לטלית של מצוה שהן הציצית (בראשית רבה פ"ז ס"ו), שהותר בהם כלאים צמר רחלים ופשתים יחד (יבמות ד ב), מה שאין כן מקודם בבני אדם הראשון, קין והבל, קין הביא פשתן והבל הביא צאן והן ביחד כלאים (תנחומא, בראשית ט; זהר ח"ג דף פ"ז ע"א). ושם זכו בניו לתיקון הזה דלעתיד, שיהיה להם 'לחם לאכל ובגד ללבוש', ויעלו מעלה מעלה עד שיזכו לאכול 'לחם אבירים' (תהלים עח, כה) ממש שהוא המן (יומא עה ב) ששוחקין ברקיע שחקים (חגיגה יב, ב), וילבשו בגדי מלכות מסוד לבושי עליון, והעדי שהתנצלו בני ישראל מחורב, לעתיד יוחזר להם במהרה בימינו אמן.

לבוש ייחודי

אדמו"ר זצ"ל היה נוהג לומר שהלבוש מסמל - בעיני מי אתה רוצה למצוא חן, למי אתה רוצה להשתייך.

הפסוק אומר (במדבר כג, ט): הָיָה עִם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבָגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב, וכך הסביר הנצי"ב בפירושו העמק דבר על אתר:

הן עם לבדד ישכון. לא כדרך כל אומה ולשון כשהולכים בגולה ומתערבים עם המגלים אותם, משיגים בזה אהבה וחשיבות כל אחד בעיניהם יותר משהיו נפרדים מהם, אבל לא כן עם ישראל, כשהוא לבדד ואינו מתערב עמם – ישכון במנוחה ובכבוד, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליו ואין איש מתחרה עמו: ובגוים, כאשר הוא רוצה להיות מעורב עמם - לא יתחשב, אינו נחשב בעינם להתחשב כלל לאדם, וכדאיתא בסנהדרין (דף ק"ד א') אני אמרתי וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב, עכשיו איכה ישבה בדד, פירוש: רצוני היה שיהיו בדד שלא יתערבו עם אומות העולם אז יהיו בטח, עכשיו שתשוקתם היה להשתוות עם אומות העולם נעשו בדד מהם, ואין אומה מחשיבה אותם להתערב עמם, ובפסחים (דף ק"ח ב') בָּיִר עַמִּים קָרְבוֹת יוֹפְצִי, מי גרם להם לישראל שיתפזרו בין אומות העולם? קריבות שהיו חפצין בהם, ובשמות רבה פרשה א', שישראל בגלות מצרים מנעו מן המילה אמרו נהיה כמצרים, מה עשה הקדוש ברוך הוא? הפך לבם לשנוא עמו, פירוש שהן חשבו אשר מאחר שהם בגלות ראוי שלא להיות נבדל מהם, ונעשה להיפך, שמצרים בדלו עצמם מישראל. והסיבה לזה הוא מפני שלעם ה' יש צורה מיוחדת גבוהה משארי אנשים (הנפש האלוקית שביהודי), וכדכתיב (ישעיה מט) וְאֶפְרָיִם פִּירוּשׁ עֲשִׂיתִי לָךְ צוּרָה מִיּוֹחֲדָתָא, וכבר ביארנו דמי שצורתו גבוהה, ומאבד ומשחית צורתו, נעשה גרוע מאשר תחתיו ומתבזה עליו (ישראל כיון שיורדים, יורדים עד למטה), ואם כן זה אות אשר מראש צורים הוא. ומשום הכי לא בנקל נפסד צורת האדם כי בטבע כל אדם לשמור בכל עוז עיקר הצורה אשר לזה הוא נוצר, ומשום הכי מי שמהלך מכל מקום נגד תכלית צורתו, לא יתחשב לבן אדם כלל, והרי הוא כקוף בצורת אדם. וזהו דבר הושע (ח, ח): נִבְלַע יִשְׂרָאֵל עֲתֵלָה הָיָה בָּגוֹיִם כָּכָלִי אֵין-יִתְחַשֵּׁב בּוֹ, פירוש: אחר שנבלע צורת ישראל שלא היה ניכר עליו, על כן היו נבזים בגוים ככלי אין חפץ בו.

הוא אומר בכללות שאנו צריכים לשמור בכל התחומים על בדידותנו, ייחודנו, התבדלותנו ועל סגולותינו, וליצור חציצות אשר תשמורנה אותנו מהתערבות עם כל ציבור שדעותיו אינן מכוונות לדרך המובילה לדביקות בה'. ובפרטיות בלבד שהוא הנראה מיד כלפי חוץ, ולכן ברור שהאדם מייחס חשיבות לבגדיו למרות שזה רק עניין "חיצוני". הבגדים שנראים כלפי חוץ יוצרים מעצם תכונתם את השייכות לאותה קבוצה שאיתה הם מזוהים, וממילא את ההיבדלות מהאחרים.

המטרה

דרך היהדות המעוגנת בתורה ובמצוות הינה דרך המחנכת את האדם ללכת נגד טבע הרצון לקבל שלו, נגד יצריו, תאוותיו וכו'. בתור שכזו היא מיוחדת מעל כל הדרכים בעולם, ורק דרכה הסיכוי היחיד לאדם בפרט ולאנושות בכלל, לשמור על צלם אנוש, להתעלות מעל החייתיות והבהמיות, מעל האנוכיות והעניין האישי-פרטי הצר, ולשרוד במובן הפשוט והבסיסי ביותר. אומנם מכיוון שזוהי היהדות, לכן רבים הקמים להשמיד, להרוג ולאבד אותה ואת נושאה, כי היא מפריעה בעצם מציאותה לתושבים רבים בכדור ארצנו, שוב אינם יכולים לעשות ככל העולה על רוחם, שהרי ה'מצפון היהודי' עומד מולם כמראה כביכול ומוכיח אותם. ההשמדה שהגוים רוצים להשמידנו, איננה רק השמדה פיזית, אלא גם ניסיונות שונים להשמיד את היהדות מבחינה רעיונית, לטשטש את מסריה, לערב בתוכה רעיונות זרים אשר יטו את נהר היהדות מזרמו לאפיקים אחרים, לערוך שינויים שונים ומשונים אשר יקוּהו את המסר ואת המטרות של היהדות וכו'. לכן אנו צריכים לעמוד על המשמר, שלא להניח לאף גורם לטשטש כהוא זה את מטרות היהדות, את דרך התורה ואת מצוותיה, כי הדבר בעוכרנו. אם לא נעמוד על המשמר, נרד מטה-מטה בסולם האנושיות, ונפסיד את החיבור עם מלך העולם.

אחד מן הסממנים לשמירה זו הוא הלבוש. הלבוש החרדי המיוחד מבודד את היהודי מכל גורם זר, עוין ואויב, הוא הופך אותו לאחר, לעיתים רבות מאד גם לנלעג ומבוזה. אבל כך טוב לנו, להיות שונים ואפילו נלעגים ומבוזים, ובלבד שלא נפסיד את ייחודנו העליון, ובלבד שלא תעמוד המסכת האלוקית הזו של התורה והמצוות בסכנה מאויבים אשר יניחו את כפם המזוהמת עליהם, וינסו לטשטש את מסריהם הקדושים. שמירתנו זו, היא קודם כל למעננו, אבל בשורה התחתונה תשרת את האנושות כולה, ותביא גם אותה, בסופו של דבר, אל תכליתה.

היה אדם בצאתך ויהודי באוהלך

נתבונן מעט בדברים במבט היסטורי. כאשר התפשטה תנועת "ההשכלה" (החילוניות) הלך והתפשט באירופה, הלכה ונטשטשה לגמרי גם הזהות היהודית הייחודית. זה היה העוקץ של ההשכלה, שבאמצעות לימוד מדעי החול השונים, יטושטש הצורך בייחודיות היהודית הדבוקה בתורה ובמצוות. הרי בחכמות האלו היהודי והגוי משתווים, שניהם מדברים בסגנון אחד ודנים על אותם דברים, זו חכמה 'טהורה' בלבד שלא מחייבת שום מעשה בפועל שעלול ליצור הבדלה וחייץ בין אחד לשני, וממילא החלו היהודים לפזול לעבר התמזגות עם הגויים, הן פיזית והן רעיונית. ברור הדבר שהיסוד הראשון שאותו רצו לבטל היה הלבוש המיוחד של היהודים. ולכן אימצו את דברי אחד ממשוררי ההשכלה: " **היה אדם בצאתך ויהודי באוהלך**". כלומר, אם בכל זאת רוצה אתה להיות קשור לערכי היהדות, עשה זאת בביתך פנימה, באופן שלא יורגש כלל מבחינה חיצונית. כי היהודי כלל אינו בגדר אדם, ולכן כדאי להסתיר את יהדותו, את 'מנהגיו' יוצאי הדופן. אבל כאשר אתה יוצא החוצה, הראה עצמך כאדם נאור, כאחד מן הגויים וקודם כל בלבוש, היוצר את הרושם הראשוני בכל מפגש חברתי. פעולה זו באה כמובן מתוך הרצון הזה להתמזגות עם הגויים. הרי לעיננו בעליל, שהלבוש היה המטרה הראשונה של המשכילים, כי ידעו שאם לא יבטלו את הלבוש, יישאר היהודי מיוחד בדרכי תורתו, ולא יתבטל המסר היהודי המהותי, המייחד ומרים אותו מעל כל הרעיונות האנושיים למיניהם, וממילא שוב לא יתמזג עם דרכי החיים הגויים.

גדולי ישראל חגרו מלחמה כנגד מגמה זו. כך **בהונגריה** היה זה רבי משה סופר, **החת"ם סופר**, רבן של כל בני הגולה, שתרם רבות לשימור הלבוש החרדי המסורתי. הוא שהוביל את המאבק בהתבוללות בהעמידו כחומה כנגד כל שינוי את הביטוי "חדש – אסור מן התורה", כלומר כל ניסיון לשנות הוא חשוד, כל המשנה ידו על התחתונה אמרו חז"ל, וממילא אחת דינו – להידחות, ואם צריך להילחם על הישן – נילחם במסירות נפש.

בפולין, היה זה האדמו"ר מגור ומייסד השושלת, בעל "חידושי הרי"ם" רבי יצחק מאיר, שניהל את המערכה נגד "גזירת הלבוש", ואף הגדיר אותה כשעת השמד. הוא עצמו, נאסר על ידי השלטונות, ורק כאשר אלפי חסידיו יצאו לרחובות ורשא, כדי למחות על מעצרו, שוחרר ממאסרו.

גם בהמשך, מצא **הרבי מצאנז-קלויזנבורג** בזניחת הלבוש היהודי ובלבישת מלבושי גויים את הפתח לשואה וכך אמר: "ובארץ אשכנז (גרמניה) - אשר שם התחילו להתלבש בלבושים מודרניים, משם נפתחה הרעה וגברו הצרות".

"להיות עם חופשי בארצינו"

הרצון והניסיונות לשינוי לא פחתו גם כאן בארץ. כאשר החלה הציונות החילונית בפעולותיה לחזור לארץ ולבנותה, היתה מטרתה ליצור כאן מדינה שתהיה ככל המדינות, וליצור כאן דור חדש, ישראלי חדש – "צבר", שכבר לא צריך את מורשת העבר הישנה והמגבילה. היו אף ש'הטעמו' זאת בטענה כי המורשת נצרכה רק כשהיינו בגולה בין הגויים, כדי לשמור על ייחודיותנו, אך פה בארץ אין עוד צורך בכך שהרי אנחנו מופרדים פיזית מהגויים, לכן גם אם נתנהג ונראה כמוהם לא תטושטש ייחודיותנו. גם כאן התכחשו למורשת היהודית הנשגבה, והעניין הראשון היה הלבוש, שדרכו ניתן לראות האם אתה שייך לעולם המודרני החדש, או לעתיקות האתמול: לך מגולח למשעי, ללא זקן ופאות, לך בביגוד מודרני, טי-שרט, ג'ינס, ששייך אותך לכלל האנשים הנאורים. נשים נשואות תצאנה לרחוב בגילוי ראש, שהרי כיסוי ראש הוא פעולה של אימהותנו הזקנות והמיושנות. וכן נמשך הדבר גם לצניעות הבגדים

שהלכה והתדרדרה, בהידמות גמורה לאופנות הגויים מכל העולם, רק לא בגדים צנועים כזקנה נבערת ומטומטמת, אשר שייכת לעולם האתמול החשוך. וידועים הדברים ומפורסמים איך פעלו ראשי הציונות עמ"נ לחלן בחורים ובחורים חרדים, הן מארצות אירופה, והן מעדות המזרח, ובמיוחד מפורסמים תעלוליהם לגבי העדה התימנית.

האיסור לשנות

על פי מה שראינו לעיל מובנת מאוד ההתנגדות לכל שינוי בלבוש, כך בחז"ל: (פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) וארא פרק ו):

והוצאתי אתכם, והצלתי אתכם, וגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם, כנגד ד' זכויות שבידם, שלא שינו את לשונם, ולא חילפו את שמלותם, ולא גילו את סודם... ולא בטלו ברית מילה.

ועוד שם, (דברים פרשת תבא):

דבר אחר "ויהי שם לגוי" - מלמד שהיו ישראל מצוינים שם. שהיה מלבושם ומאכלם ולשונם משונים מן המצריים. מסומנים היו וידועין שהם גוי לבדם. חלוק מן המצריים.

כלומר שמרו על זהות יהודית חיצונית [=לבוש, לשון, מאכל] ופנימית [=לא גילו סודם, ברית מילה] בלתי מתפשרת.

וכך מובא באמרי פנחס (רבי פנחס מקאריץ, ח"א, עמ' נח) בהתבסס על המדרשים הנ"ל:

אותן ד' דברים המה גופא שער הנו"ן, ואם היו עושים הד' דברים היו נטבעין בשער הנו"ן (במצרים). ואמר הוא ז"ל: ואיך אפשר שבגלות זו יכנסו לשער הנו"ן ועי"ז יבררו, וכי יעברו ח"ו על התורה ולשנות כסותם ולשונם כאשר בעוה"ר עינינו רואות רבים וכו', וכי על ידי זה יוכלו לברר? אך הפירוש שע"י אותם אנשים הכשרים שיתחזקו בבלתי עבור על הד' דברים הנ"ל ושלא לשנות וכו' אף שהדבר פרוץ בזה בעוה"ר, על ידי כן יתבררו. ועל כן יש לנו להתחזק מאד בזה לבלי לשנות כסות ולשון, אף תנועה אחת ממה שראינו מרבתינו.

עוד מצאנו בדברי החסידות (עירין קדישין ח"א עמ' סג):

ותתפשהו בבגדו לאמר ישכבה עמי ויעזוב בגדו בידה. אדמו"ר מרוז"ן הקשה הלא כל לאמר האמור בתורה הוא לאמור לאחרים או לדורות, ומה הכוונה כאן? וגם קשה מה שאמרו חז"ל: "שנראית לו דמות דיוקנו של אביו", הכי יוסף הצדיק שכח את אביו אפילו לרגע? ותירץ הוא ז"ל, דלכאורה איך היה ביכולתה של האשה החצופה לעשות דבר כזה ליוסף? אלא שבאותו זמן ראה שהיא המרשעת תפסה אותו ע"י הבגדים שהוא לובש וזהו "ותתפשהו בבגדו" כי אם הוא היה לבוש כמו יעקב, ודאי לא היתה תופשת אותו, ואך הבגדים אמרו לה שתוכל לתופסו. וזה נאמר לדורות, שלא לשנות את הבגדים של האבות, ודי לחכימא. וזהו שאמרו חז"ל שנראית לו דמות דיוקנו של אביו, היינו בגדי אביו.

שורשים בחכמת הקבלה

בחכמת הקבלה מוסברים שורשי הלבושים הגשמיים, דהיינו הלבושים הרוחניים. דהנה כפי שבגשמיות, אדם לא יכול לצאת החוצה ללא לבושים, כך ברוחניות האור העליון דאלוקותו יתברך, אינו יכול להתגלות לתחתונים ללא שהתחתונים מייצרים לבושים המתאימים לאור העליון. והנה הלבושים הללו מכונים בשפת הקבלה "אור חוזר", שמשמעותם - הכוונה בעל מנת להשפיע, והרגש אהבת הזולת. המושג "אור ישר" משמעותו האור הנמשך מתוך אהבת הבורא לנבראים, ואילו "אור חוזר" משמעותו אהבת הנבראים לבורא. והנה כל זמן שאין לתחתון את האו"ח, אין התאמה בינו לבין הבורא יתברך, וע"כ אין חיבור ודביקות בינו לבין הבורא, ואין הבורא מורגש בו כלל. משא"כ כאשר יש לו את האו"ח, ישנה התאמה בינו לבין

הבורא יתברך, וממילא יכול הבורא כבר להתגלות בתוך הלבושים הללו. אם כן נמצאנו טועמים בבגדים הייחודיים שלנו טעם פנימי; אע"פ שהם רק בחיצוניותנו – מכל מקום הם מסמלים את רצוננו הפנימי ואת המגמה אליה אנו שואפים שהיא להלביש את האור העליון ולהגיע לדביקות עם ה' יתברך. מאידך, זה שאנו חיים כחילונים, ללא הרגש הבורא, זהו מחמת העדר הלבושים המתאימים ושכחת הטעם הפנימי של הבגדים.

הלבוש - רף של כבוד אצל לובשיו

ענין נוסף: הנה אנו רואים בגשמיות שאנשים הנושאים בתפקידי שררה לובשים לבושים מכובדים, גם אנשים חילונים ואפילו גויים, החברים בפרלמנט או בממשלה, שופטים, מנכל"ם וכו', הולכים עם חליפות יפות ומחויטות. ולא יעלה על דעת מי מהם לבוא עם חולצת טי-שרט קצרה ומכנסיים קצרות למקום עבודתם, הגם שביגוד זה הוא הרבה יותר נח. נמצא שהלבוש מסמל כבוד עבור הלובש וכן כלפי הסובבים אותו.

וא"כ קל וחומר, שאדם דתי אשר מאמין בהקב"ה, ומקיים מצוות, דהיינו שהוא משרת ה', ממילא כיון שנושא במשרה בכירה כזו, שהוא משרתי המלך הקרובים, אינו יכול להרשות לעצמו ללכת בלבוש פשוט. מלך מלכי המלכים לא צריך להיות קטן יותר ממלך בשר ודם, או ראש ממשלה. וע"ז אמרו חז"ל: **"ישראל בני מלכים"** - אנו צריכים להרגיש את עצמינו, לא רק כמשרתי המלך, אלא ממש כבני המלך, וממילא זה חייב להתבטא בלבוש. וכחיילי משמר המלכה באנגליה, אשר בכל מזג אויר הולכים בלבושם, גם כאשר קר וגם כאשר חם, מ"מ כבוד המלכה מחייב זאת. עאכ"ו אנו צריכים להקפיד על לבושנו, כי כך מחייב כבוד המלך.